

התעוררות פנימית ותורה לעניינו של פסח שני

אליקים זית

פתיחה

אחד התאריכים המיוחדים המאירים לנו במהלכה של ספירת העומר הוא יום באייר - פסח שני. לא רבים האריכו לבאר את ענינו של פסח שני, ואת משמעותו לעבודת ה' הפרטית של האדם. אולי דוקא משום כך היה מסקרן לעמוד על ענינו של היום, ולהפיק ממנו הבנה לגבי עצמנו. אנו ננסה בעזרת ה' לעמוד כאן על זוית מסוימת בשורשיו של היום, ועל משמעותה אל האדם הפרטי.

שורשיו של פסח שני - דעת ר' עקיבא

פסח שני ניתן לנו בסופו של תהליך שהיה כרוך במעשי בני אדם. בפרשה זו אנו מוצאים את אחד מן הדברים שנשאל משה רבנו, ונתעלמה ממנו הלכה, והיה צריך לבקש תשובה מאת ה', "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם!". על פרשה שניתנה באופן דומה, פרשת נחלות, אומרים חז"ל, כי היתה ראויה להכתב על ידי משה רבנו, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן¹.

מהם אם כן שרשיו של פסח שני? הגמרא במסכת סוכה² מביאה ברייתא אשר דנה מי היו אותם "אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם"? אחת הדעות, ואולי הפחות מפורסמת שבהן, המופיעה בברייתא, היא דעתו של ר' עקיבא: "ר' עקיבא אומר: מישאל ואלצפן היו, שהיו עוסקין בנדב ואביהוא". אם נלך עם הדברים עוד צעד אחד, נוכל לומר כי פסח שני נובע מכח העיסוק של מישאל ואלצפן בנדב ואביהוא, עיסוק אשר גרם להשתלשלות המאורעות עד

1. במדבר ח, ט.

2. בבא בתרא קיט, א.

3. סוכה כה, א ושם: "דתניא: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו'" אותם אנשים מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו, דברי ר' יוסי הגלילי. ר' עקיבא אומר: מישאל ואלצפן היו, שהיו עוסקין בנדב ואביהוא. ר' יצחק אומר: אם נושאי ארונו של יוסף היו - כבר היו יכולין ליטהר. אם מישאל ואלצפן היו - יכולין היו ליטהר. אלא עוסקין במת מצוה היו, שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח, שנאמר "ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא", ביום ההוא אין יכולין לעשות, הא למחר יכולין לעשות".

מקור הברייתא בספרי לפרשת בהעלותך.

4. במדבר ח, ו.

קבלת מצות פסח שני. להלן ננסה לעמוד על מהותו של הקשר הזה, ונבוא לומר כי הוא אינו מיקרי כלל ועיקר.

מישאל ואלצפן כתיקון לנדב ואביהוא

"עיסוקם" של מישאל ואלצפן בנדב ואביהוא איננו ענין טכני גרידא, מישאל ואלצפן נקבעו לתפקיד זה על ידי משה רבנו, והתורה טורחת לציין בפירושו כי הם אלו אשר טיפלו בהם: "ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד אהרן ויאמר אלהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש אל מחוץ למחנה". נראה לומר, שמישאל ואלצפן לא סתם מטפלים בנדב ואביהוא, אלא מהוים משקל נגד כלפי הנקודה בה טעו לכאורה נדב ואביהוא. כאשר מישאל ואלצפן נושאים את נדב ואביהוא מאת פני הקודש הן בעצם באים להציב את הדרך הנכונה בה כן יש לגשת אל הקודש, דרך אשר אינה בבחינת "אש זרה", אלא דרך שבה זוכים לאש קדושה, מישאל ואלצפן, בעקבות עיסוקם בנדב ואביהוא, זוכים לגלות את קרבן פסח שני, קרבן של אש קדושה על מזבח ה'. פסח שני הוא קרבן אשר מוקרב כעל פי צו ה', והרי הוא לרצון לפני ה'.

פרשת נדב ואביהוא

פרשת נדב ואביהוא היא פרשה אשר רבות דובר בה. נדב ואביהוא היו אנשים גדולים מאוד, גדולים ממשה ואהרן, ועליהם אמר ה' "בקרובי אקדש". היחס אל מעשיהם צריך להיות באופן הראוי. על כל פנים, בהתבוננות פשוטה ניתן לומר כי בנדב ואביהוא בערה אש גדולה של קדושה, אש של רצון אדיר להתקרב אל ה' יתברך. אולם אש הקודש האדירה הזו התגלתה באופן אשר לא היה רצוי לפני ה'.

ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי⁵ מאריך לבאר כי לא ניתן לאדם להתקרב אל ה' מכח סולם של מעשים אשר יקבע על ידי האדם עצמו. כל יכולתנו לעשות את רצון ה', ולהתקרב אליו, באה רק מכח זה, שה' יתברך בעצמו קבע וגילה לנו את הדרכים לעבודתו. אין בכח האדם הגשמי הקטן למצוא לבדו את הדרך להתחברות אל האין סוף. רק ה' הוא הנותן לנו את הדרך הזו.

נדב ואביהוא באו להקריב "אש זרה אשר לא ציוה אותם". הם ניסו להתקרב אל ה' על ידי אש אשר לא נקבעה בצו ה' בתור מצוה, כמעשה המקשר את האדם אל בוראו. פעולה כזו עלולה להגיע אל המצב שבו נאמר למלך כוזר⁶ כי מחשבותיו רצויות אמנם - אך לא כן מעשיו.

5. ויקרא י, ד.

6. שם, שם, א.

7. ויקרא י, ג ורש"י שם.

8. ראה כוזרי, מאמר ראשון, עט.

9. ראה פתיחה לספר הכוזרי.

כאשר מדובר במדרגותיהם של נדב ואביהוא, ובמעמד השראת שכינה במשכן, התוצאה עלולה להיות: "ותצא אש מלפני ה'..."¹⁰.

מעשי חיטאל ואלצפן חול מעשי נדב ואביהוא
מכאן אנחנו מגיעים אל מיטאל ואל אלצפן:

"...והנה כאשר הם התעוררו בעצם הקדושה לעבודת ה' יתברך. הנה על ידי כן כמוהו גם משה רבנו ע"ה התעורר ברוח ה' אשר עליו מאד להתקרב לה' לשמוע הדיבור מפי הקב"ה כי מעלת הצדיק תתנשא על ידי מעלת הדור כידוע וכו'".¹¹

מתוך דבריו של בעל ה"תפארת שלמה" מראדומסק ניתן ללמוד, כי פניתם של ה"אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" אל משה רבנו, נבעה מהתעוררות קדושה להקריב קרבן לה', את קרבן הפסח. הם, בהתעוררותם לקדושה היו מקושרים אל משה רבנו. משה רבנו, כנשמה כללית הקשורה בכל נשמות הדור, חש בעצמו עליה כתוצאה מהתעוררותם, לכן הוא פונה ואומר להם "עמדו"¹², המתיבו עם ההתעוררות הזו, ואל תרפו ממנה, כי היא דבר טוב. "עמדו ואשמעה" - המתינו עד שיצוה ה' מה לעשות בדבר זה.

לפי דעת ר' עקיבא, הסוברת כי אותם אנשים מיטאל ואלצפן היו, הרי שהם אינם מורים הלכה בפני רבן¹³, והם אינם מקריבים "אש זרה". מיטאל ואלצפן קושרים את ההתעוררות שלהם אל משה רבנו, ומצפים לשמוע ממנו, הצינור, המרכז דרכו אומר ה' את דברו, מה הם המעשים דרכם יוכלו להתקרב אל ה' יתברך.

דרך עבודתם של מיטאל ואלצפן

אם נתבונן במהלך הדברים העוברים על מיטאל ואלצפן, נוכל לומר כי הם התחילו בכעין תפילה, התעוררות והשתוקקות של האדם כלפי שמיא מלמטה למעלה. ישנה כאן התגלות פנימית שלהם, גילוי של פנימיותם המתעוררת אל ה'.

מה קרה עם התעוררות הקדושה של מיטאל ואלצפן? היתה זו התעוררות אמת של נשמתם. התעוררות זו פונה אל הרבדים היותר פנימיים של המציאות, היא פונה ועולה אל עומק נשמתם - היא נשמת כלל ישראל, אשר ממנה באות נשמות כל הפרטים, כולל נשמתם הם. את ההתעלות הזו הרגיש משה רבנו, בעל הנשמה הכללית והמנהיגה שבאותו הדור, נשמה הכוללת את נשמות כל ישראל.

10. ויקרא י, ב.

11. תפארת שלמה, לרבי שלמה הכהן מראדומסק, על המועדים, בסוף הכרך, השמטה לפסח שני, ד"ה יהיו.

12. במדבר ט, ח.

13. רש"י ויקרא י, ב: "ר' אליעזר אומר לא מתו בני אהרון אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן וכו'".

מישאל ואלצפן מתעוררים בקדושה, והתעוררותם עולה בנתיב הנכון, דרך כנסת ישראל, שהיא מרכזו של העולם, הצינור היחיד שדרכו מתגלה ה' לעולם, ואשר מבטא את אחדות הבריאה כולה. זהו הצינור היחיד דרכו נתן ה' שיתקשרו בו.

תפילתם של מישאל ואלצפן נעשית תורה

מישאל ואלצפן מגיעים מהתעוררות נשמתם הפרטית הפנימית, אל נשמת נשמתם - היא נשמת כלל ישראל. נשמת כלל ישראל היא תורה - "קודשא בריך הוא אורייתא וישאל כולא חד", והתעוררות נפשם העולה למעלה מגלגלת גילוי של תורה, הם מקבלים את מצות פסח שני שהיא פרשה שלמה בתורה.

דוד המלך ע"ה ביקש כי תפילותיו (תפילה היא בחינה של פניית האדם, והעלאת נפשו, כלפי מעלה, כעין קרבן, וכפי מאמר חז"ל "תפילות כנגד תמידין תקנום") יהיו לתורה, ולא ידענו אם נתקבלה בקשתו¹⁴. והנה מישאל ואלצפן זוכים למשהו מעין המדרגה הנעלה הזו, ופנייתם העולה מלמטה למעלה, מגיעה אל השורש, אל התורה וכנסת ישראל שהיא נשמת העולם, ועולה למדרגה של תורה. בסופו של דבר, כמים הפנים לפנים, אל מול גילוי התורה העולה מכנסת ישראל, באים הדברים לעולם כתורה, בדבר ה' אל משה, כמצוה וכפרשה בתורה!

שייכותו של פסח שני לחודש אייר

כעת ניתן לבאר גם מדוע נקבע פסח שני בחודש אייר, על פי חכמי הקבלה מיוחס לכל חודש בשנה צירוף שונה של אותיות שם הוי"ה, לכל צירוף כזה ישנו פסוק אשר הצירוף רמוז בתיבותיו. הפסוק השייך לחודש אייר הוא: "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל נידוע אותי"¹⁵. ניתן לראות כאן בפסוק מהלך דומה לזה שראינו אצל מישאל ואלצפן: הפסוק מתחיל ב"יתהלל המתהלל" - אשר ניתן לראותו כענין של הלל ותפילה, פניה של האדם מעומק נפשו כלפי שמיא, דברו של האדם המתעורר, העולה מלמטה כלפי מעלה. הוא ממשיך ל"השכל" - הבנה פנימית ועמוקה עד כדי "ידוע" - שפירושו קישור וחיבור עמוק¹⁶. החיבור עמוק, פנימי ואמיתי עד כדי "אותי", חיבור בה' יתברך בעצמו כביכול. קודשא בריך הוא, אורייתא וישאל הכל אחד - עד שמן התפילה האמיתית העולה למעלה, מן האש הפנימית של קדושה, נגרמת לידתה של מצוה בתורה, ניתנת אש של קרבן, אשר אינו בבחינת "אש זרה", אלא אש אשר כן ציוה ה'.

14. ברכות כו, ב.

15. ראה מדרש שוחר טוב לתהילים מזמור א ד"ה אשרי האיש, וראה ספר נפש החיים, שער ד, ב.

16. ירמיה ט, כג.

17. כלשון הפסוק "והאדם ידע את חוה אשתו". בראשית ד, א.

מצוה גודרת מצוה

ניתן להוסיף, כי הקרבן החדש שניתן הוא כלי חדש להתקרבות אל רבונו של עולם, אפשרות חדשה לאדם להתקרב אל ה', להתעלות ולהעלות איתו את המציאות כולה. מכאן אפשר לומר גם, כי נוצר כאן מעגל אשר יכול להמשיך את ההתעוררות והעליה של המציאות עוד ועוד.

מעין הדברים הללו אנו מוצאים אצל חסידים הראשונים, אשר היו משקיעים שעות רבות מן היום בתפילה, ועליהם אומר הירושלמי כי "מתוך שחסידים היו תורתם מתברכת"¹⁸. התעוררות האדם, כאשר היא נעשית באופן הנכון, וכפי שראינו אצל מישאל ואלצפן, יכולה להביא שפע של ברכת תורה.

מהלך מקביל לדברים אלו ניתן לראות אצל רשב"י וחבריו¹⁹, שתורתם אומנותם ולכן הם פטורים מתפילה. רמת ההפנמה והקישור שלהם אל דברי התורה עמוקה כל כך, עד שאין הם צריכים לדיבורים של תפילה כדי לגלות התעוררות פנימית של נפשם, אלא דיבורי התורה ונפשם המתגלית - אחד הם.

ישנו כאן מעגל נפלא שעל ידיו יכולים האדם והעולם לעלות מעלה מעלה, עד התיקון השלם אשר יהי רצון שנזכה לו ברחמים ובמהרה, אמן.

18. ירושלמי ברכות ה, א.

19. שבת יא, א, וראה בתחילת עולת ראיה, עניני תפילה ה, עמ' כד.